

1924 гъэм жепуэгъуэм (октябрым) и 12 лъандэрэ къыдокл!

Черкес хэку

2024 гъэ, мазаем (февралым) и 22, махуэку

Распространяется по подписке

Газета учреждена Народным Собранием (Парламентом) и Правительством Карачаево-Черкесской Республики Газетер къыздыгъыр Къэршей-Черкес Республикэм и Цыхубэ Зэлушэмрэ (Парламентымрэ) Правительствэмрэ

И уасэр соми 3-щ

Хуэуэхуэр

Къэршей-Черкесым пщлэ зыхуэтцл и цыхухэ!

Урысейм и зауэл цыхым — Хэкум и хуэмакълэм и Махуэмклэ дывохуэуэху!

Хэкур, жьгур, унагуэр хуэмыр — къэралым и цыху къэс игъэзэцлэн хуейуэ къыхуэур къалэн нэхъыщхэщ. Лыплэ нувахэм къанэмышцлауэ, лыхьхэмрэ щалэщхэмрэ, анэхэмрэ шыпхуэхэмрэ лэщэ къаштэн хуей цыхуэа щапхэ куэд Урысейм и тхьдэм къыщыхошхэ... Арац икли мазаем (февралым) и 23-р цыхубэпсэ, Урысейм и дэтхэнэ цыхуми и гум ехуэбыллэ махуэщл цыхытыр.

Псом хуэмыдзу дрогушхуэ Хэку заушхуэм и ветеранхэм я лыгъэм, зауэл-интернационалистхэм я лыхъужыгъэм, терроризмэм пщлэтынымрэ мамыр гъащлэр зэфлэгъуэуэжынымрэ яхьэлауэ лухуэ зэхуэмыдхэм гуейгъэ къыщызыгъэлъэгъуэа сэлэтхэмрэ офицерхэмрэ, нобэ СВО-м хахуагъэ къыщызыгъэлъэгъуэ ди хэкуэгъухэм. Ди къулыкъуцлэхэм лухуэ гуапэр — ди Хэкум и хабзэ щэинхэр хуэмыр, Урысейм джэпкэ илэну мамыр гъащлэр адэкли пащэ.

Пщлэ зыхуэтцл хэкум и хуэмакълэм! Узыншагъэ бьдэрэ гъащлэ кыхьрэ филэну, насыпрэ гуапагъэрэ фыщымщлэну дывохуэуэху! Унагуэрым япэжыжхуэ нобэ пэжыгъэм щлэбэн ди щалэхэм узыншэу, Теклуэныгъэр ящлэлэлу къагъэзэжыну Тхьэм жи! Ди зауэлхэм, ди цыхубэм я къарур ди флэц мэхуэ. Махуэщлымклэ!

ТЕМРЕЗОВ Рэшид, Къэршей-Черкес Республикэм и Иэтащхэ

ИВАНОВ Александр, КъЧР-м и Цыхубэ Зэлушлэм (Парламентым) и тхьмадэ

АРГУН Мурат, КъЧР-м и Правительствэм и тхьмадэ

Пщлэ зыхуэтцл ди хэкуэгъухэ!

Хэкум и хуэмакълэм и Махуэм и цыхыккэ гум къыбгъэдэкл псалэ гуапэхэмклэ сывохуэуэху! Ар цыхыккэм хахуагъэмрэ, лыхъужыгъэмрэ зауэл пщлэрылхэм хуэпэжынымрэ я махуэщл!

Мы махуэм фыщлэ яхуэщлэну сыхуейц Хэку заушхуэм и фронтхэм Теклуэныгъэм щыщлэбэнхэм, интернациональнэ пщлэрылхэр цызыгъэзэцлэхэм, иужьрей илэхэм Урысей гъэралыгъуэм и зэхуэтыныгъэмрэ абы и цыхухэм я шынагуэуншагъэмрэ зыхуэмахэм, нобэ ди къэралым и хьэлэмэтыр зезыхуэу къулыкъуэ езыхькэ ди щалэхэм.

Си гум къыбгъэдэкли сывохуэуэху фэри, фи унагуэухэм узыншагъэ бьдэклэ, зэлуэпэщыныгъэклэ, насыпрэ мамыр гъащлэрэклэ!

КЪЭЗНОКЪУЭ Кърым, УФ-м и Федеральнэ Зэлушлэм Федерациэмкэ и Советым КъЧР-м къыбгъэдэкли хэт сенатор

Хэкупсагъэ

Контракт къулыкъур — щыхьщ

УФ-м и Президентым и Унафэклэ Украинэм ди къэралым зауэ операц хэхар зарыщригъажьхэрэ, мащлэкъым ди хэкуэгъуэу, лэпкъэгъуэу абы хыхьар. Дэтхэнэми и зэхуэщлэ лъагым хуэфэщэн лыгъэрэ хахуагъэрэ къагъэлъэгъуэу. Мащлэкъым контракткэ къулыкъуэ щлэни парьувар.

Контракт къулыкъум ехьэллэ цытыккэхэм, абыхэм щлэуэ халхьам, лухуэр зарыщлэлыкълуэм дыщлэгуэуэзэмэ ди гуапэу зауэдгъащ республикэ военкоматым цылажэ, контракт къулыкъум дэклинухэр къыхэхьыныккэ пункттым. Ди упщлэхэм жуап кьришэщ тест шыныккэ офицер, КъЧР-м контракт къулыкъум клуанухэм ядэлэжэныккэ пункттым цылажэ, лейтенант Скоморох Владимир Владимирович.

— Сыт цыгъуэ лэжэн щидза контракт лухуэхэмкэ пункттым, сыт хуэдэ и къалэнхэр?

— 2023 гъэм мэлыжы-СВО — гуманитар дэлэпыкъуныгъэ

хьым и 15-м лэжыгъэр щлэддзащ. Къэршей-Черкесри, гуэнагъуэ хэгъуэгъухэри апхуэдэ пунктхэмкэ къызгъэгъэпэщ. Абы контрактникхэр къыхэхьыри, я лухуэр цыхуэхуэу зехуэнри нэхъ тынш нишлэщ. Языныкълуэм къащохуэ контракт къулыкъум дэклину хуей дэтхэнэри дашу. Ар апхуэдэу лухуэ псынщлэ цыкълу-къым. Лъэлу тхылыр къыдэзыхьлалэм гъэунэхуныгъэ, щлэллыкълыныгъэ зэхуэмыдэхэр дыдогъэжыуэ. Апхуэдэщ медицина щлэллыкълыныгъэр. Абы и лъэныкълуэклэ пылхьэ къыухуамыщлэм, пункттым къыгъэжэри профессионально-психологическэ тест дыдогъэжыуэ. Медицине щлэллыкълыныгъэри нэхъ псын-

щлэгъуэ хуэуэ иужьрей зэманым. Жэщ-махуэм кьриуэ бьдэу, Унафэм и проектыр догъэхьэзыр. Абы арэзыныгъэ игъуэта нэужь, контракт къулыкълуэм дэклим хэгъуэгъуэ акъыш кьратыныккэ лъэлу тхылы етх, псори къыздетхэклэ дэфтэрхэр лэщлэдылхэуэ, имыщы цыхуэ псоми хэтхэм, псэуэ Резерв батальонхэм доуэнгъри, абдежхэм шагъэхэзыр контрактникхэр. Ямыгъэхьэзырауэ, и зэфлэклэ, и псэ цыгыккэ ямыгъэуэнухуэу, СВО-м хагъыжыжыкълуэм.

Дэзэхэм къабыгъэдэклиуэ къагъэлъэгъуэуэ, контрактикым адэклэ къулыкълуэ здищлэну яунэтл.

— Контрактникыр гъуэгъуэуэ техьным махуэ дашхэ хуагъэхьэзыр?

— Махуэщыкълуэ кьриуэ бьдэу хьэзырын хуейщ. Махуитху цетт шылэщ, и унагуэу лухуэхэр зэлъэщыгъыжыныккэ, къыздылуэ кълэж лэжлэпэм и лухуэр цызырригъэзэхуэныккэ цытыккэ хьа къыщыувккэ. Псалэм папщлэ, и нэлэм сьмаджэ зэлъэ, абы и лухуэр тынш цырынууым хуэдэу зэригъэзэхуэн хуейщ.

Псапашлэ

Цыху гумащлэхэр

Сыт и уасэр сурэт цыгуэ-ккэпкыккэ иту сабий садым клуэ цыкълуэм сурэт къыпхуригъэхьыну, е Теклуэныгъэр и лэрылхьэу, псэуэ унэм къэкълуэжыну хуэуэ лэлуэу еджакълуэм, студен-

лыгъэм зэрыхэхуэри, и гуэуэуэ зыкъызырилэтри. Дэ щыжэ тхуэзэфлэкымкэ дадэлэпыкъун хуейц зауэ операц хэтхэмрэ абыхэм цыккэ жэщ-махуэ ямылуэ гуэзэ адэ-анэ-

хуэщылым ехьулэу, Хьэбэз районым хьхэ Зейкъуэ куауэ дэт курьт еджапэм щеджэхэм, адэ-анэхэм, егъэджакълуэхэм СВО-м хэтхэм гуманитар дэлэпыкъуныгъэ хуагъэхьэзырщ. Абыхэм къу-

дэу, сэлэтхэм гуапэ яныкълуэнуц сабийхэм къабыгъэдэклэ тхыгъэ цыкълуэхэр. Абыхэм ди сэлэтхэм я гур, я псэр къалэтынуц, гушхуэныгъэ халхьэнуц зауэллэ пщлэрылхэр и ккэм нагъэ-

тым итх письмом. Долгагъуэ абы и уасэри, апхуэдэ тхыгъэ ккэщлэ кьеджэ сэлэтым и нэлэп къызырригъэжэри, и

хэмрэ. Апхуэдэ цыхуэ гумащлэхэм я хыбар цызэхэлккэ, гур хегъахуэу.

Хэкум и хуэмакълуэм и махуэщлэхэм папщлэ зэхуахьэсщ ерыскыжьжыккэхэр, лэ-фьыгъэккэхэр, хьэщыпэ зэхуэмыдэхэр. Псом хуэмы-

су, узыншэу я унагуэухэм къекълуэлэжыныккэ!

ЕЗАУЭ Маринэ

Эфир зэлухам къыкълуэ

Къэршей-Черкесым щыщу спецоперацэм хэт, «Сармат» къулыкълуэцлэ зезыхьэ зауэлыр «Первый» телеканалым и эфир зэлухам къыщытеслэхьыщ Донецк Цыхубэ Республикэм и Авдеевкэ къалэр зыубыдахэм ябгъэрыкълуэу къызэрыщлэхьыжам.

Дрогушхуэ ди хэкуэгъухэм

лъыдгъакулэу — хуэм-хуэмрэ зыдгъэбыдащ, ди гъуэгъуэ дгъэгъабзэрэ, бийр гъэру къатцтэккэрэ, адэклэ дызэрыкълуэтэным дыпылхьыщ. Икли ди щлэлэхэр ауи къэлэнджакълуэм. Псори хьэзынэу зэфлэхэщ.

— Гъэру куэд къэфцтга? — Нытлэ, зыкъом къытлэрыхьащ. Иужьрейхэм, къапщтэмэ, нацистхэм куэдэу зату юблэщ, — якрилэщ ебгъэрыкълуэныгъэм теухуауэ ди хэкуэгъуэ зауэлым.

ныгъэр къэубыдащ. Зауэлхэм язы-хэзым уэрэмхэр щлэллыккэ, ахэр гъэ-къэбэзным и ужь итц. Ккэ зэдмыта гур гуэрхэри иджыри къынащ. ВСУ-м и дзэзэш нэхъыщхэ Сьрскый зары-жиламкэ, унафэ ящлэм тету я дзэхэр Авдеевкэ ирарыж, ауэ ар нэхэ зыщхьыр гужьей щлэпхуэжыккэрэщ.

жужу дээрлэзэнурри. — Улэгъэ зытлэ нацистхэм дарехьэллэ зыпщ. Дыгъуаснэхьыпэ апхуэдэ нэрыгиплэлым дахуэзати, къы-дэмьызуэмэ ямыдзу къыщытлэуэым, хэдгъэщлэщ, — иту къэгъэжыж «Сар-мат» цлэ лейр зезыхьэ зауэлым.

— «Сармат», къыджэжэ, гургуэ фригъэхьа Авдеевкэ къыщтэжыным? — Гургуэ дехьащ. Ауэ дэ — зы блиндажым нэгуэщлэ блиндаж ккэ-

Украин нацистхэр зэрыщлэхуэ-жыр квадрокоптерхэмкэ долгагъуэ. Абыхэм къагъанэ улэгъэ хуауэу зилэ къыщлэмыуэж сэлэтхэр. Фыщ-уи къагрулоуэ икли ящлэ ахэр дэ зауэпэм къызырригъэжэныгъэ, кьытхы-

Бийр и псэр пытыхун къыщып-пэуыр куэдыккэ. Ауэ зыкъэзэ-тым, зэрыгурулуэгуэуэ, ди зауэлл-хэм лей зэи иракхьым, кърагъэл, къаубыдкэрэ.

Зыгъэхьэзырр АБЫКЪУ Къабырзэщ

Гъуэщл хьэпшыпхэр

Зауэ операц хэхам цылэхэм ядэлэпыкъуныккэ лэжыгъэр зэпы-мыуэу ди республикэм шрагъэжыуэ.

Мы зэм, «рабица» гъуэщл сэткэ зэте-шыккэ 70-м нас гъуэщл лунэ, гъуэщл ккэп-сэ, СВО-м цылэ ди зауэлхэр зыхуэ-ныкълуэ нэгъуэщл хьэпшыпхэр зэхуа-хьэри зы машинэ из хуауэтыпщлэщ. КъЧР-м цыщлэ СВО-м хэт зауэлхэм ядэлэпыкъуныккэ республикэм и лэ-тащхэ Темрезов Рэшид и жэрдэмкэ къызэрагъэпэщ штатным лухуэр зэ-ригъэхьэуэхуэ.

ккэ. Фыщлэ яхуэщлэну сыхуейщ, мьы-шыккэ 70-м нас гъуэщл лунэ, гъуэщл ккэп-сэ, СВО-м цылэ ди зауэлхэр зыхуэ-ныкълуэ нэгъуэщл хьэпшыпхэр зэхуа-хьэри зы машинэ из хуауэтыпщлэщ. КъЧР-м цыщлэ СВО-м хэт зауэлхэм ядэлэпыкъуныккэ республикэм и лэ-тащхэ Темрезов Рэшид и жэрдэмкэ къызэрагъэпэщ штатным лухуэр зэ-ригъэхьэуэхуэ.

— КъЧР-м и Иэтащхэ Темрезов Рэшид и унафэклэ нобэ СВО-м цылэ ди щлэлэхэр зыхуэныкълуэхэр яхудогъашэ. Хьэпшыпхэр зэхуэтыжхэщ «Копилка победы» акцим ипкъ иту ди республи-кэм щыпсэу цыхуэхэм зэхадза ахьшэм-

БОРЭНЫКЪУЭ Мадинэ

Щіэблэм я гьуазэщ!

Гум хэль къутахуэ

Узэ Хьэбэбчыр Мыхьэмэт и къуэр Дэ Пльыжьсым къыхэ-кыбжри зыцалгьа Куэш-Хьэблэ къуажэм кыгьэзэжсац и гум шэ къутахуэ хэлъу. Зауэр иджыри цухатэжым, жейм ибгына хьэблэхэм кьыдэлыкт анэхэмрэ фьызбэхэмрэ я гурьм макъар. А махур сьтым хуэдэу хуабэвэт эзыр, уи къарур пцыхуэ. Гуэгубгьуа кьыдриклуэм, Хьэбэбчыр игу кьэкьыжащ кьэзэ-уз цыта дохутыкым и псалгъэр: «Узэуэт хьунукьым!» Езыми кьыгурьуэт ар — бэлэрыгь хъуэжыгуэмэ, бишэм цыщ и гум кьыхэна гууцл къутахуэм, дауи, уанэ мыгьуэр кьытрил-хьэнклэ мэху.

Улэгъэщым щыццэхуам, зауэ-лым ехьэкьынышу къыкжаллэщ: «Уи гум хэлгьыр кьыхэтыкыфынуш, ауэ укьемылынклэ шынагуэщ цы-лэщ, узэгуап хьунукьым» жар. Чэнджэщ къаратам пильхьалыкъым. Ауэ, нэгъуэщү хуэдэпкъынуш, илэ-ситрэ ныкьуэрэклэ зауэ губгьуэ-хэм итауэ и адэжэ и унэ къызы-гьэзэжам!

Сержант нэхъыжэ Узыр, улэгъ-гьыллэ зыриуэ, япэм зыццлэжэ къуажэ колхозым лухьэжыну мурд иццлэщ. Абы и псалгъэхэм кьыхэццлэ фьэцхьуныгъэ быдэ: «Атлэ, гуфлэ-гуэшхуэкъэ ар, Хэкум уи пщэ кьырильхьар бгъэзэццлауэ уи жьгьуэ-пщэхэ укьыхьыныр? Сэ иджыри куэд слэкьыну ськыгьэгугьэ-ри, фронтным сьлымгыжыны, тылым сьхуэлэжыны, совет цыхуэкъыр фа-шистхэм ятекьулэу!»

Тхэмахуэнт нэхэ зрамыгьэгъ-псэуэ, зауэм кьызыпэриша лэжыгъ-ым и ужь ихьэжэщ Хьэбэбчыр — и гуащлэдыкъым бухгалтеруа цы-пщэжэщ Куэш-Хьэблэ Воробьёв и цлэр зезыхуэ дэт колхозым. Абы хуабжу флэгъэццлэуэнт кол-хозым кьыпхуэмьыццхуэ зы-рызыхуэжар. Фронтным джэ кьы-лэрыхуэу цыгта газетхэм, письмо-хэм ярытт тылыр псэемыблэжы зырылажэр, ауэ а псори езым и нэ-клэ кьыщылгъагьым, иригушуащ и ыхьылэ-лэуэдхэм я гьэццлэр фы зырыхуэжы.

Зауэ гуэццлэгъэжыгъы зыдым-хьэна гуаулэщ цьылэкъыкъым: зэхэ-уэ гуаулэхэр щекьулэкт лагьымхэр ену кьыщыуэ щыпцэхэм, щыбэ-мыж къэзыщлэ мэхэ губгьуэхэм.

«Узэуэ Хьэбэбчырэ Цуцэрэ я унагъуэм къуиплрэ зыпхурэ ялэщ: Владимир, Николай, Зое, Мухъ-мэд, Юрэ сымэ. Цуцэ — мыжэщ-мы-махуэ зырылажэу, хьэццлэр епхи губгьуэм итц. Дыгьэр зырыкьы-хуэу и унэ йокьулэжри, цыкьлэ ини зыхуэй хуэгъазэ, и пщыхэц-хьэшхэр сыт цыгьуи хьэзырц. Зы махуэ гуэрэм, и шхьэгъусэм зы-хуиғазэри жрилащ: «Нобэ нормищ зыгъэзэццлэщ!»

Апцхьугъэм, абы и гуфлэ макьым дамэ кьыптригьакулау апхуэдэти, зауэлл пхышэмэи хуэгъэщцкьла-къым унагуэщэм и цхьэр ину зы-рыригьэлгъагьуэжар: «Сыту фыуэ

узилэт сэ уэ. Мис апхуэдэу лажэ уэ, укьемыуыт! — жилащ лым. «Араш сызэрылэжэнури!» — иты-жащ жэуап Цуцэ.

Мы гукъэкьыж клэцл цыкьлур Черкес автоном областным зауэм щыгъуэ урысыбзэккэ кьыщыдэкьлүу цыгта «Красная Черкессия» газетым и архивым кьыщыдэкьыжэщ.

Узэ Хьэбэбчыр Мыхьэмэт и къуэр 1918 гъэм гьатхэпэм и 10-м Куэш-Хьэблэ къуажэм кьыщыдэкьлүу. Адэ-анэр — Мыхьэмэтрэ Цацэрэ (Джэрджэж япхь), кулакьцлэр зы-флащү, политикэ зэхэзехуэн ящлү, 1931 гъэм Омск областым ираша унагъуэхэм ящыщ.

Куэш-Хьэблэ колхозым Хьэбэ-чыр щыцлэжэщ илэс иримыкьу-кьлэ. 1945 гъэм и мэкьуауэгъуэ ма-зэм ар Икон-Хьэлэкьэ районым и финанс къудамэм бухгалтеруа ира-гьэблэжэ. Абдеж мазэ бжыгъэ нэхэ щымылэжэуэ, Хьэбэз райфом и унафацлэ Инагълэр кьыпхуэгъащэ.

Зауэм и ветераным Инагълэ лэагэ зэхуэмьдэхэр зырыкьуэ-кьлүу кьыкудохуэ. Финанс лухьухэм фьыуэ хьыщыкъыуэ зырыцгытым кьы-хэкьлэ, Хьэбэз районым ит Ленин и цлэр зезыхуэ колхозым бухгал-теру илэсциклэ и гуаццлэ щегъэ-тылт. 1949 гъэм ар трагьыхьэ Черкес автоном областным и Гос-страхым и Управленэм и унафа-цлүу. Абы адэжэ, цыхьэ ины зыпылт лэжыгъэхэр и пщэ кьыдальхэ — илэсэ зэхуэмьдэхэм кьырибьыдуэ ар и тхэмадащ Ленин и цлэр зе-зыхуэ колхозым, «Хьэбэз» совхоз-ым. 1961 гъэм гьатхэпэм и 17-м и унафэм ццлэгъуэ Хьэбэз и обл-потребсоюзэр. Илэсцилэ токири, Хьэбэз райисполкомным щыцлэ пла-новэ комиссэм ягъакьлүэ. 1970 гъэм — Хьэбэз районым сатумкьлэ и къудамэм и тхэмадэу хак.

Мы лы щыпкьэр дит анэм и адэжухуэ. Узэ лагъуэщ цынуш дит нэхъыжыым кьытпсэлыкъыфым гуэуэтыгъуейци, сэ сызыцкьыуэзэ-тлэкьумкьлэ сывдэгъуэшэну лэа-кьынгъэ зырызилом срогушхуэ.

Узэ Хьэбэбчыр дунейм ехьэжэщ

1975 гъэм шыщхьэлүм и 29-м. Мис а и гум хэлгэ гууцл такьырраш и гьэццлэр мащлэ зыццлэр. Нэхьыбэ кьыгъэццлэнкьлүу тхьунт абы, ауэ...

Бынитхум я еплануэу кьыкьлүу, и кьуэ Мухъэмэд (Тытлүнэт уна-гъуэр кьызэреджэр) илэсэ 29-м иту, я унэ бжэлүпэм и гьунэгъуу машинэм шцэхуэу цыфлэкьлүэдэм, адэм и дунейр кьыгьуеуныкьлүу. Узэхэ кьятепсыха гуауэр хуэгъэ-вакьтым, зыри флэмылэфыж хьу-ри, куэд дэмьыкьлүу, и кьуэ тхьэ-мыщлэцлэм клэлкьлүуэжэщ.

Си анэхшэм я гукъэкьыжжэм щыщү:

— Зэхуэу хьэпцлэр, Хьэбэ-чыр къуэлрэи контузие игьуэтэщ. Лагьым къуэм кьыриуа цыгьум щыиуба дит щалэр кьыпхьыуэщ зыкъомрэ. Санитаркэ гуэрхэр абы и гьунэгъуу блэжэти, щлүу макьэ зэхыхри, дэлүэну кьыуылащ. Мо щыи ццлэгъым кьыщлэнам, жьы имыгъуэту арагъэнти, и щлүнуыр щыццлэгъуабуэжэщ, кьыгъуэуэжэщ. Зуэи военнэ улэгъэщым яшэц. Хуаб-жыу гутъуа ехьэщ кьызыффэмыу-вэжыфу. Контузием зи лэа щыцха, гукъыдэмьыжым мыпсэлэжэ ицлэ зауэлым дохутырхэр мазитл нэблэ-гъэклэ кьэлэзэщ.

Узэ Хьэбэбчыр и къулыкьур щыццлэзуэ цыгъац лэжыкьлүу-мэкьумэщ Дэз Пльыжьым хэтү. Ар НКВД-м и 90-нэ батальонм цхьэ-хуэм и сержант нэхъыжэщ. Зауэ нэукужым, 1956 гъэм Москва къа-лэм иунэтрэи, Союзпсо заочнэ фи-нанс-кредит техникумым щеджащ, «СССР-м и кьлар страхованэ» лэцлэгъур зыригъуэуэццлэщ. 1961-1966 гъэхэм кьыпхуэащ Центр-союзым и Москва кооператив ин-ститутур.

Гум хэль къутахуэм кьынэмы-щлэуэ, Хэку заушхуэм кьыщыгъ-лэгуа хахуагъэм папцлэ, Узэ Хьэбэбчыр «Вагъуэ Пльыжь» орде-нырме медаль зыбжанэрэ и бгъэм щылымрэ Куэш-Хьэблэ кьыдыкьэ-жэщ...

ЛЫХЪ ТИМУР

Урысей Украинэм щри-гъэкьулэклэ зауэ операцэ хэ-хам зырышцлэуэ илэсэ-гъым зырынэхьэсац. А лэ-хьэнэм кьырибьыдуэ, ди кьэ-ралым и цыхуэхэмрэ и гьу-напкьэхэмрэ зырыхуэмэм кьыдэкьлүу, нэрылгъагъу тхуэщыуэ дит зэманым и лыхьэжыкьэр кьызыры-хур, зауэл шхьэмыгъэзэхэр зырыдиэр. Лэцлэгъллэ кьы-зэрыкьлүуу цыгта щлалэхэр хахуагъэрэ лыгъэрэ къа-гьэлгъагъуэу зауэ губгьуэм итц, мамырыгъэмрэ пажыгъ-гъэмрэ щлэбэну. Нобэ зи лгъэхэ лей кьыгъэмыгъыкь-ну хуццлэкьухэм яхэти дит хэкуэгуэ щлалэхэрэ. Абы-хэм ящыщ Цырыбькьэ Бор-ис Алик и къуэр.

«Урысейр — си унагъуэщ»

Борис Бесльгъэны къуа-жэм кьыщыццлэуэ. А жы-лэм дэт курыт еджаплэм щеджащ. Унагъуэр Чер-кеск кьалэм кьыщыкьуэ-щыжым, кьалэм дэт 9-нэ гимназиэм нэхьыжэ классхэр кьыщыццлэуэжэщ. Ухуэныгъэм и лэныкьуэ-гъэзэхэр фьыуэ зылгъагъуэ щлалэм кьалэм дэт, апхуэдэ ццлэгъэ кьызыдэццлэ лухуэ-ццлэлэр диплом плэрыкьлэ кьыуащ и гьэццлэм гуэгу гьуэмылэ щыхуэгуэу а лэцлэгъуэуэ.

Мыбы дыщыщыцлэр, ди кьалэн пажэр бийр ди щы-налгъэм, ди хэгуэгуэжым нэ-мыгъэсынрац, ди щлэблэм я къакулэунэр дахуэ, хьэлэ-бэлыкьыншу ирэхьэкьыны-рац 1941 гъэм нэмыщэ зэхэ-зырыпхуакулэхэр ди къэр-алым кьыщыпцэбэнам, ди адэ-шхуэхэр, ди нэхьыжыкьэр зыццлэгъуэуэ нобэ дэри дызыпэццлэуэр. Командо-ванэм кьытхуиғъуэу пщэ-рыльхэр нэсу зырыццлэ-гъымным дыпылэц. Кьыкьулэт диэжыкьым. Ди кьалэнхэр дгъэзэццлэуэр. Текьлүныгъэр ди лэрыльхуэуэ дьыкьелүу-лэжынырац дит плыпэлэр, — кьыддогуашэ Борис.

Куэдрэ зэхэхуэ дит щл-лэхэм зырахэ лыгъэм и хьыбархэр, зауэ губгьуэм цагъэлгъэгъуа хахуагъэм папцлэ кьыпхуэццлэ гуэгуэ-тэ кьыпхуэагъэфащэ дамыгъэ лэпэлэхэмрэ куэдци. Бориси апхуэдэ гуэгуэццлэр илэщ, ауэ абыхэм тепсалыкьы-ну флэфькьым. Езымкьлэ нэ-хьыщхэр бийр хьагъашлэу, я унагъуэм узынышу къа-хьыжыкьынарац. Абыкьлэ гу-гъаплэ зэралэри, кьэрал лэщыр, цыпхуэбэр я щыбэ-кьызырэдэтыр зырызыха-

Екьулэулэуэ уримы-нэщхьэпекьлэ лэжал илэжым, ауэ гур хэзыгъахуэуэр ди зыкьуэныгъэмрэ зэдлэпы-кьыныгъэмрэццлэ дит цыхуэжым я хэкусакъэуэ пажыгъэм-рэц. Нобэ зауэ операцэ хэ-хар иухми, ар жылагъуэр кьыхэццлэуэ. Абы Урысей Федерациэ нэхэ лэщ, зэ-къуэуэ, кьаруфлэ ищыпхуэццлэуэ.

ЕЗАУЭ МАРИНЭ

Газетхэр — ди щлалэхэм папцлэ

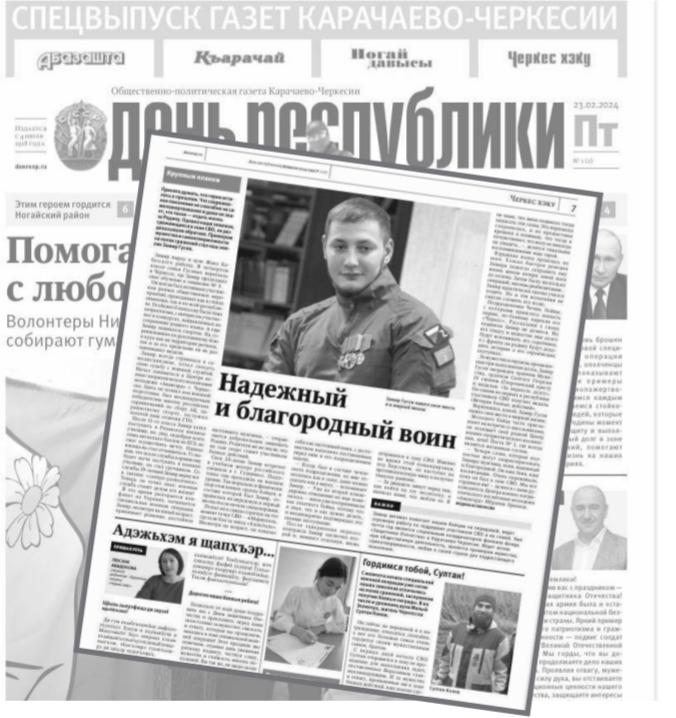
Хэкум и хьумакулэм и Махуэм ирихьэллэу, ди республи-кым кьыщыдэкьлэ «День республики», «Черкес хэку», «Абазашта», «Къарачай», «Ногай давысы» лэпкьт газет-хэр зэгъуэсуэ, Украинэм щекьулэклэ зауэ операцэ хэхам цыцлэ ди зауэлэхэм ятеухуэуэ кьыдэдыкьыуэ шхьэхуэу ягъхьэзэрыащ. Абы ихуащ мы зэманым зауэм лут, Хэкур зыхуэмэ ди зауэлэхэм, зауэлл пщэрыльхэр цыхьэ пылуэ зыгъэзэ-щлэуэ я унагъуэу кьызыгъэзэжэхэм ятеухуа тхыгъэхэр.

Кьынымьыццлэуэ, газетым ихуащ я лухуэу зрагъэтпльгъэ-кьлүу, егъэзыгъэ хэмыту, ди сэлэтхэм ядлэпыкьун му-радкьлэ абыхэм щыгъын хуабэ акъуэццлэ, сэлэтхэм я быда-плэхэр гъэщлэпкъым сэлэп хуэхуэ, бзыхьэхуэхэм кьы-хэщцлэкьлэ хьэрхэр зыблэ, цыгъытым цагьыгъын шэхуэр зыгъэжэ, нэгъуэщлэ лухуэгуэуфлэ шхьэлэжэр зылэжэ цыху-хэр. Абы ушрохьэллэ зауэ губгьуэм ит я адэхэм, я ыхьылэ-хэм тхыгъэ цыкьлүхэмрэ сурэтхэмрэ яхуэзытха цыкьлүхэм.

Кьыкьлэуэ гьуманитрат дэлэпыкьыныгъэм и гьуэ-сау, ди хэгъуэгуэм щыщ сэлэтхэм кьылыкьуэ здаццлэ щы-пцэхэм газетыр яшенуц. Догугъэ апхуэдэ тыгъэр дит щлалэхэм ягу нэсыну, я гукьыдэжыр кьылэтыну, я унагъуэхэр темпылэжы кьызырэхэр иджыри зэ ягу кьыгъэкьыжыну!

Дохуэухуэ я махуэццлэмкьлэ!

БОРНЫКЪУЭ МАДИНЭ

Хьумакулэхэм — письмохэр

Ахэр зи нэлэ щлэ-дэуи егъэджэжэуэ Клэ-дэуи Ларисэц. Абы кьызырилгы-тэмкьлэ, сабийхэмрэ щлалэгъуалэмрэ э я «Движение Первых» Урысейпсо зэццлэхэ-еныгъэм и кьалэн папцэщ «Урысейм щыгъуэу, шыхуу кьэ-нэжы, зэкъуэтын, лухуэ щлэу, япэ итын» кьыхуэдэжэныгъэ-хэр гъэщыпкьыныр. — Зэццлэхэе-ныгъэм хьыкьлэрэ, дэ-тхэнэ еджакулэмэи лэ-малэ егуэуэ еплгы-кьлэу илэм, зэтэ луху-хэм, флэгъэццлэгъуэнырэ и ныбжыкьымрэ теухуэу ныб-жыгъуэхэр кьыгъуэтыну. Мыбдеж ныбжыгъуэу шы-зэхуэуэхуэхэр сыт щыгъуэу зырылыгыщ. Абыхэм я гъэ-щлэр кьыгуэпкъ мыхьуну Хэ-кум епхакъ, шхьэж хуэхэ-зыру зырекулэуэным пылыц абы кьылыкьуэ хуэццлэным,

письмохэр махуэ кьэс къу-лыкьуэ хьэлгэ зыкьыкьлэ ди щлалэхэм я гукьыдэжыкьымрэ я пщлэурэ къызыралэтыр. Сабийр зэгъуэу итх псал-лэхэм хелгъэхэ урысей за-уэллэхэм ягуэагъэццлэ пщ-лэрэхэр зырыццлэурэ абы-хэм зырыригушхуэмрэ яри-гъэуэгуэуэ. Ихуэуэхуэу сыт хуэдэ гъэуэуэныгъэмэи цыхьэ пылуэ кьыкьлүу, псэууэ я унэ къекулэ-лэжыкьлэуэ, — и гупсысэхэмкьлэ кьыддогуашэ Псэукьлэ-Дахэ еджаплэм щыцлэ «Движение Первых» зэццлэхэе-ныгъэм и пашэ егъэдэжакьлүэм.

А псом ищылуэу, егъэ-джакулэм жылац сабийхэм мазаем и 23-м — Хэкум и хьумакулэм и Махуэм хуэ-гъэзуэ зауэллэхэм письмохэр хуагъэхэццлэуэ шьыкура-гъэхьыну махуэр къаху-нэмыгъэсжыуэ зырыццлэурэ. Еджаплэм илэсэхэмэи, зэццлэ-хьэеныгъэм хэтхэми ящлэ-нуц щыгъытым кьыгъагъэ-сэлэп лэртлофуэуэдэгъэхэр, ягъэхэзэрынуц гьумани-тар дэлэпыкьыныгъэрэ я гу хуабагъэ зыццлэуэ письмо-хэмрэ.

АБИДОКЪУЭ ЛУСАНЭ

Мазэ флэкл кьылыкьуэ имы-щлэуэ къежэщ Хэку зауэ-шхуэр, икьыкьыкьлэ и шуудзэм хэтэщ бийм удын хьэлгэ зыкьыкьыжэ ищыщ-уи кьылытыт. Мазэ флэкл темькьыуэ Ельнэ и лэ-хэлэхэхэм щекьулэуэ зэхуэу гуащлэжэ улэгъэ хьэлгэ хэцхуэхуэщ. Сымаджэ-щым щлэлэу нэмыцэхэр къащэбгъэ-рыкьлүэм, иджыри мыхьэжыпауэ кьы-щлэкьыжэщ, езанэ шуудзэ хэхэм зах-ригъатхэри, бийм и щыбыым щызуэщ. Иужькьлэ генерал Доватор и етуанэ шуудзэ корпусым и пулемет расче-тым и командиру, пэццлэдэ парт ор-ганизациэ и секретару адэклэ пищащ и зауэ гьуэгуэуанэр. Ар цытауэ жыплэ хьунуш адыгълэым и лыхьэжы гьуэ-гуануэ. Сыту жыплэмэ, нэхьэпэ кьы-хуагъэфэща «Гуегуэи папцлэ» ме-далым кьыкьлэуэццлэуэ Шыхьэ орде-ны и ечанэ, етуанэ нагъыщэхэр, «Москва зэрэхуэм папцлэ», «Варш-вэ хуит кьызырэхуэ папцлэ», «Бер-лин кьызырэхуэ папцлэ», «Герма-нием зырытекьуам папцлэ» медалхэр. Иужькьлэ, Текьлүныгъэм и лгъэсэ 40-м СССР-м и Совет Нэхьыщыкьэм и уна-фэклэ кьыхуагъэфэщэжэщ Хэку зауэ орденным и етуанэ нагъыщэр — нэ-мыцэ зырыпхуакулэхэм ебэныным-кьлэ лыгъуэу, гуегуэу кьыгъэлгъэгъуам папцлэ.

Ауэ Шыхьымбийкьлэ игъащлэ гу-мыкьлүу кьыхуэанэр зауэм и лгъэс гутгъуэхэм кьыкьыкьлэ зыныбжыгъуэуэжэщ. Хьэбэзэхэм фьыуэ ящлэж Шы-хьымбий и унагъуэр зауэлл зэхуэмы-дэхэм я къуапэу зырыццлэурэ. Езыри илэсэ ццлэгъуэу дэмькьыуэ Доватор и шуудзэм хэтэхэм, кьыдэзуауэ къэзакь-хэм я зэхуэсым хэт зыпэццлэуэ, Дунейм ехьыкьыкьлэуэ зэкьлэуэуэ, зэхуэ-тхэу цытащ зауэлл мэкъаджэхэр.

Гъэццлэгъуэунц уэджэну зэгъуэсу зытхуэрагъэха сурэтхэм тетхэмэ: «Си ныбжыгъуэфлүу, зауэлл хахуауэ сыт цы-гъуэи кьэзэжэ Мыкьлгъэ Шыхьымбий тыгъэ хуэщлэ. Шуудзэ полкым и ко-мандира Головин Владимир Нико-лаевич, 1970 гъэ, Каменск кьалэ».

«Шыхьэ зыхуэццлэ дит ныбжыгъуэфлү Шыхьымбий! Дэ, Кубань-кьыуэццлэуэ шуудзэм хэтэхэр, зауэм зэкъуэщ, зэ-ныбжыгъуэфлү диццлэщ. Хуабжу дро-нэжыкьлэ а зыныбжыгъуэуэ, зыкьуэ-шыныгъэр дит шхьэгъусэхэмэ, бин-хэми кьызырэддащам. Апхуэдэу щы-щыкьлэ, дунейм дехьэжэ нэужыи адэ-клэ пыща хьунуш ар. Эскадроным и командиру Кученко Михаил, 1975 гъэ».

Шыхьымбий и кьуэу нэхьыкьэ Уэ-лий, ихпхуэ Заремэ сымэ зырыжа-лэжымкьлэ, иужькьлэ дэзм кьыкьэнуэ я кьылыкьукьлэ дэкьуэу подполковник

Хьэбэз къуажэм цыццлэуэ, Кировкьлэ зэдэжэ колхозым жьыдэжэру хэ-лэжыкьыкьлэуэ ящыщ Зыкьлгълэ Шыхьымбий. Ар сыт хуэдэ лухуэми тегъэтсыкьхат, псом хуэмьыдуэ шыр фьыуэ илгъагъуэу. Арауэ кьыщлэ-кьыныц 1940 гъэм и кьылыкьуэу ццлэгъуэр кьыщысым, 30-нэ шуудзэ пол-кьым цыпхатхэр, и кьылыкьуэри адэклэ щлүублар.

Я зэныбжыгъуэуэ быдащ

Гладков Владимир Николаевичрэ Со-вет Союзым и Лыхьэжы, Ищхьэрэ Кавказ Военнэ округым и Политуправ-ленэм и унафаццлэуэ и кьуэдзэ ге-нерал-майор Данилов Василий Алек-сандровичрэ Мыкьлгъэхэ куэдэр къа-хуэулаш. Езыри я хьэццлэ зыпэццлэ.

Ялэ дьдэ кьыпхуэуэ зыгъуэсу сурэт зытхуэрагъэхьыну Шыхьымбий и нагъыщэхэр зыхьэл кителыр щы-рагъэтлэгъам, тлүри зыжыуэ зэдэу-ццлэ: «Дэнэ щыцлэ, Шыхьымбий, уи ечанэ Шыхьэ орденыр?»

— 1945 гъэм мазаем (февралым) и 1-м улэгъэ хьэлгэ ушыцхуам, лы-гъуэу зепхьам папцлэ ечанэ Шыхьэ орденыр кьыуэдыгъэтат, — жащцлэ — лэмал имылуэ щлэуэццлэ, кьыгуэтыж ар, уэ Шыхьэ орденничым уракава-лерщ.

Езы Шыхьымбий абы и хьыбар зэхихат, ауэ ццлэуэццлэжэтхьым. И ныбжыгъуэхэм, и командиру цыгъа-хэм я чэндэжкьлэ СССР-м Зыхъуэ-жыныгъэмкьлэ и Министрствэм и Центральной архивым 1987 гъэм зы-хуэгъэтэти, кьыхуатхьыжар мыраш: «17-нэ гвардиэм и шуудзэ дивизиэм и 35-нэ шуудзэ полкым и гвардиэм и сержант Мыкьлгълэ Шыхьымбий Илас и къуэр 1945 гъэм мазаем (фев-ралым) и 1-м улэгъэ зырыхуэр пажэц, тхьыгъэхэм итц, ауэ Шыхьэ орде-

ДАУР Жэжфэр, 2005 гъэ.

